

УДК 94 (477)

Алла Киридон, Сергій Троян

НОВІТНЯ ПОЛЬСЬКА ВІЗІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО

Наукова розвідка присвячена аналізу теоретико-методологічного підходу сучасного польського історика Войцеха Вжосека до вивчення процесу пізнання минулого на основі проникнення в його культурну складову, окреслену авторами як культурне приписування.

Ключові слова: історіографія, минуле, культура, культурне приписування.

Новітня історична наука демонструє розмаїття підходів у сфері її теорії та філософії, методології історичних досліджень і контекстуального аналізу історичного процесу в дослідженнях зарубіжних авторів. Професор історичного факультету Центральноєвропейського університету в Будапешті Альфред Рибер у доповіді, виголошеній на Міжнародній науковій конференції “Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти” (Львів, 9–10 листопада 2001 року) виокремив принаймні п’ять основних моделей історіографічної практики, які найчастіше використовують західні історики: цивілізаційну, історико-соціологічну, глобалістську, емпірицистську і “дифузійністську” [5]. Водночас здійснюються активні пошуки такого синтезу методологічного досвіду в історичному пізнанні, який відкидає як сциєнтизм з його вірою в об’єктивність, так і абсолютний скептично-релятивістський оптимізм постмодернізму. Цей синтез скерований зокрема у напрямку того, що називають культурологічним підходом в історії. Можна також говорити про надання переваги методологічному еkleктизму того типу, який часто зустрічається у сфері історичної антропології.

Не можемо не відзначити, що українська історична наука останнім часом розвивається у руслі відповідних європейських і світових тенденцій. Це, на наш погляд, не суперечить і двом уповні обґрунтованим точкам зору на сучасний стан справ в українській історіографічній практиці. Перша належить академіку НАН України, директору Інституту історії України НАН України Валерію Смолю, який констатує цілковите переважання прикладних розробок над теоретичними, есеїстичний та афористично-публіцистичний, а не аналітичний характер “теоретизування”, ідейну автаркію з її пристрастю самотужки “винаходити велосипед” [2, с. 7]. Натомість завідувач кафедри у Львівському національному університеті імені Івана Франка професор Леонід Зашкільняк дає визначення реалій сучасного стану розвитку української історіографії “як перехідного: від заідеологізованого історіописання в рамках радянського “марксистсько-ленінського” дискурсу до нових підходів, властивих світовій історичній думці” [3, с. 8].

Назагал вважаємо за доречне констатувати, що характер, внутрішню суперечливість і драматизм цієї ситуації доволі влучно передають міркування французького історика Франсуа Доса: “Новий історичний дискурс, достоту, як і попередній, пристосовується до влади та навколишньої ідеології. [...] Ця історія вбирає у себе сновиддя, притлумлені інстинкти, намагаючися досягти консенсусу з проблемами нашого сучасного суспільства, а на історика покладено обов’язок розгребти всі ці аномалії...” [6, с. 223]. Водночас, не поділяючи песимізму авторки наведеної цитати, переконані, що попри всі умовності та висловлені зауваги стосовно сучасного стану української історичної науки, не можна не помітити таких очевидних позитивів, як істотне розширення “території історика” (термін за назвою написаного в 1973 році нарису Леруа Ладюрі), збагачення арсеналу пізнавальних технік і

успішне використання методологічних підходів з арсеналу новітньої світової історичної думки.

У контексті сучасного історіографічного дискурсу, серед свого роду брендових постатей істориків помітне місце займають польські науковці, які виростили на сприятливому ґрунті високого професійного дослідження проблем методології історії і фахового авторитету вченого зі світовим ім'ям Єжи Топольського (1928–1998) [6–8]. До аналізу його праць і визначення місця в світовій історичній науці звернулися також українські часописи [4].

У фокусі постійної уваги перебувають і учні, продовжувачі справи Є. Топольського. Зокрема звертаємо увагу на плідну наукову працю співробітників закладу методології історії та історії історіографії Університету імені Адама Міцкевича в Познані під керівництвом професора Войцеха Вжосека (Wojciech Wrzosek). Саме він запропонував неординарні наукові підходи до розуміння сучасних історичних та історіографічних процесів, які набули поширення далеко за межами польської держави [1, 10–14]. “Історіографія є одним з найбільш систематичних свідчень долі культури, – відзначає В. Вжосек. – При цьому вона є записом людського – імпульсного, рефлексійного – метафоризування світу. Одночасно вона є його антропоморфізуванням і гуманізуванням. Історична уява розуміє світ у своєму класичному варіанті безпосередньо, у некласичному – опосередковано, в перспективі антропоморфізування” [13, с. 131]. На цій основі польський історик робить цікавий висновок: “Це дозволяє підігнати світ до людського виміру або, інакше кажучи – конструювати його на людський манер. Історіографія і історичне мислення, особливо те традиційне, близьке фігурам публічного дискурсу” [13, с. 131]. Такий підхід – не що інше, як своєрідне “конструювання” історичного й історіографічного процесу, пошук новітньої неординарної точки зору на здавалося б усталені речі й явища.

Пропонована Читачу розвідка є науковим аналізом монографії керівника закладу методології історії та історії історіографії Університету імені Адама Міцкевича в Познані професора Войцеха Вжосека. Йдеться про вперше перекладену на українську мову й опубліковану в Україні наукову розвідку, яка включає дві праці польського історика [1]. Перша з них – “Історія – Культура – Метафора” [11] – стала вагомим підсумком габілітаційного дисертаційного дослідження і побачила світ ще в середині 1990-х років, а нещодавно була перевидана з авторськими доповненнями і уточненнями [12]. Друга – монографія “Про історичне мислення” [13] – була логічним продовження попередньої праці.

Розпочинаючи першу книгу, В. Вжосек чітко сформулював дві обставини, які спонукали його до порушення такої вагомої наукової проблеми [12, s. 19, 24].

По-перше, необхідність окреслити аргументи на користь того, що рефлексія над історією і історіографією може мати успіх лише у тому випадку, коли вона розуміється як галузь культури. Відповідно, історія лише настільки зможе вважатися наукою, наскільки останню попередньо вдасться інтегрувати до простору культури.

По-друге – наукову потребу дати опір модерністській історіографії, яка сформувалася у межах “нової історії” на основі соціологізму, функціоналізму, структуралізму та марксизму. Цей напрямок історіописання став по суті спробою реалізації програми неподієвої історії шляхом унауковлення історії в дусі *social science*. Модерністська історіографія є процесуальною, структурною й квантативною, обмежує сферу інтересів історії надіндивідуальними явищами і недоступними свідомості історичними феноменами. Незгоду з таким підходом виражає *nouvelle histoire* у вузькому сенсі слова, тобто – історична антропологія.

Одразу зауважимо, що такі резони зберігали свою актуальність і при написанні другої монографії, яка через майже півтора десятиліття стала фактично продовженням, розвитком і поглибленням першої.

У праці “Історія – Культура – Метафора” польський історик виходить з того, що історіографія, яка генетично походить від літератури, обрала в нові часи фатальний шлях самоідентифікації з наукою, при одночасному замовчуванні всього того, що в її ідентичності

не узгоджувалося чи навіть суперечило тій тенденції. Зміни методологічного образу історіографії, які відбувалися у новітню добу, здійснювалися значною мірою в річищі того розуміння науки (її цілей, методів, істини, об'єктивності тощо), яке пропонує сучасний позитивізм. Отже, історія посіла місце в просторі культури на перетині тих тенденцій, які вели її до science і навпаки – залишали на терені *lettre*. Подібне розташування спричинило перманентну кризу її ідентичності, яка стала водночас стимулятором розвитку і джерелом постійно виринаючого “комплексу меншовартості”. У результаті, на думку В. Вжосека, історія не є ані наукою, ані мистецтвом – як з точки зору витонченого епістемологічного аналізу, так і пересічної думки читачів історичних праць [12, s. 20].

У форматі такого підходу, що вповні закономірно, дослідник виклав своє бачення завдань епістемології історії, в загальних рисах окреслив обрану для конкретного історіографічного аналізу інтерпретаційну концепцію. При цьому автор зосередився на двох головних аспектах: по-перше, на проблемі так званого культурного приписування і пов'язаній з ним ідеї історичної метафори; по-друге, на характеристиці проблемного поля епістемології історії [12, s. 25].

У першому випадку йдеться про здатність конкретної культури “усвідомлювати” деякі риси, діапазон, обсяг і зміст антропоморфізації. Іншими словами, спроможність певної культури розуміти, які саме антропоморфізми вона вселяє в інші культури. Розпізнавання цього стану надає можливість принаймні частково контролювати неминуче, як здається, культурне приписування. Історія, як одна зі сфер культури, поділяє з нею усі ці властивості. Звідси, позиція сучасної історичної науки до минулого (особливо – віддаленого) є нічим іншим як ставленням однієї культури до іншої, стосунком культурного приписування [12, s. 26].

Стосовно другого аспекту, то процес історичного пізнання у контексті культурного приписування зачіпає “глибинні пласти культури” [12, s. 28], що безпосередньо визначають, як саме ми структуруємо, категоризуємо і метафоризуємо світ, а також – який його образ формується у нашій свідомості й згодом передається іншим особам у процесі комунікації. В. Вжосек концентрує увагу на провідній думці свого контексту: “Устрій, який ми приписуємо світові, не є тим порядком, що дійсно існує в ньому. Ми надаємо сенсу оточуючій нас дійсності, обираючи за провідника базові сенси культури” [12, s. 28]. Це не що інше як метафоризування історичного минулого. А, отже, в процесі історичного пізнання і, відповідно, культурного приписування надзвичайно важливе місце займає метафора як змістовний компонент процесу вивчення історичного минулого чи пізнання світу.

Звідси, важливі два висновки польського історика.

Перший: “...кожен дослідник, який розмірковує над певним явищем, привносить своїм мисленням потребу фіксації змін у часі і сягає сутності процесу генези. Цю проблему можна сформулювати й по-іншому. Культура, яка досліджує, приписує піддослідній дійсності власні домінуючі метафори (у рікерівському розумінні цього вислову), історіографічні метафори та темпоральність, згідно з якою й починає помічати у сфері дослідження те, що вона окреслює як зміни і незмінності. Це – характерне для культури, яка досліджує, розуміння зміни, “уявлення” про рух і розвиток” [12, s. 30].

Другий стосується визначення меж культурного приписування, яке відбувається у процесі історичного дослідження: “По-перше, це – внутрішня логіка культури... По-друге, напевно йдеться про темпоральність і просторовість, які містяться у просторі сенсів, що приписуються досліджуваній дійсності. Нарешті, це (що є особливо важливим для нас) – таємно пов'язані з ними історіографічні метафори, базові ідеї, категорії, символічні парадигми або ... стереотипи історичного мислення” [12, s. 32].

При цьому метафори генези й розвитку є одними з таких, які зазвичай приписуються і формують категоріальну мережу традиційної історії. Оновлюючись упродовж століть, вони й надалі існують у зв'язках з іншими категоріями. Ці метафори визначають, якими можуть бути конкретно-історичні образи світу і людини. Вони позначають межі історичності візії людини в світі, які окреслюються в певні історичні епохи та виражаються різними

історіографічними орієнтаціями або видатними істориками. Навіть побіжне ознайомлення з історіографічними метафорами засвідчує їх неоднозначність і мінливість у часі. Звісно ж, засновані на цих метафорах образи історичного світу мусять бути неоднорідними: вони окреслюють різні типи устрою світу, затверджують різні моделі людини у ньому.

З огляду на відзначене вище, В. Вжосек вводить поняття “історіографічної метафори” як категорії, що використовується в епістемологічно орієнтованому історіографічному аналізі й має такі самі властивості, які і будь-яка інша метафора [12, s. 37]. Далі польський історик уповні вмотивовано всебічно аналізує мовну метафору, неklasичне поняття метафори, метафоризування як абстрагування і моделювання, логічну схему і риторичний сенс метафори, її евристичні функції, а також генезу і долю.

На такій теоретико-концептуальній основі встановлення внутрішнього зв'язку між історією, культурою (культурним приписуванням) і метафорою постає обґрунтована верифікація головного завдання епістемології історії: “...у кінцевому підсумку мета епістемології історії полягала б у пошуку, відкритті і з'ясуванні генези та ролі метафор, які формують інтерпретаційну базу історичної науки. А, отже, також – у реконструюванні й інтерпретації генези та функцій історіографічних метафор, які формують візію світу і людини, тобто – мисленневий фундамент історіописання. ... епістемологія історії прагне з'ясувати діапазон і сферу культурного приписування, яке полягає у привнесенні до досліджуваної дійсності історіографічних метафор” [12, s. 48]. На основі саме такого підходу до процесу історичного пізнання В. Вжосек надалі проаналізував суперечку про метафори у сучасній французькій історіографії (зокрема, на прикладі розгляду долі метафори-поняття “революція”); зупинився на процесі виникнення модерністської історіографії та впливу на неї культурного приписування й історичних метафор, насамперед у контексті історизації економічної науки і економізації історії; подав власну візію поміркованого модернізму, зокрема броделівського метафоризування світу; нарешті, висловив своє ставлення до постання немодерністської історіографії, тобто історичної антропології.

Професор з Університету імені Адама Міцкевича особливу увагу звернув на той факт, що “історична антропологія виростає, подібно як модерністська історія, з опозиції щодо класичної історії” [12, s. 139]. Він пише: “Історія, згідно тверджень Ле Гоффа і Гуревича, є нічим іншим як суспільною історією культури – культури в антропологічному сенсі, а значить цілісністю того, що називається матеріальною і духовною культурою у їх гомогенній єдності” [12, s. 140].

Войцех Вжосек вказує на ще одну важливу обставину в сенсі своїх розмірковувань над процесом і змістом історичного пізнання. Мова йде про те, що антропологія історична або антропологізування історії в ненауковому дусі спричинилося до дослідження менталітету – “системи образів, уявлень, що в різних суспільних групах і верствах, які становлять суспільство, різняться співзвучністю, але завжди лежать в основі людських уявлень про світ і їх місце в ньому і в результаті визначають поступки і поведінку людей” [12, s. 138, 142]. Упродовж 60–80-х років ХХ століття, за твердженням Карла Гінзбурга [12, s. 143], історія ментальності, що охопила простір від соціології культури до історичної антропології та психології досвіду [12, s. 146], стала ядром “нової історії”. Такий успіх поняття “менталітет” (або “антропологічного розуміння культури як мисленневої дійсності” [12, s. 150]) насамперед пов'язаний з тим підходом до історичної науки, який можна окреслити як антропологічний. Висновок В. Вжосека логічно випливає з його попередніх міркувань: “Історична антропологія, так як ми її тут розуміємо, є орієнтацією неklasичної історіографії, що виростала на хвилі критики класичної, позитивістської подієвої історії” [12, s. 148].

Підсумовуючи своє дослідження над “історією”, “культурою” і “метафорою”, автор монографії відзначає, що “плодом боротьби з класичною історіографією, яку ведуть “нові історики” з кінця тридцятих років (ХХ століття – авт.), стала не тільки рівноправність для іншої історіографії, але й, що важливіше, – глибока трансформація історії як науки” [12, s. 151]. Отож, в історичній науці вже не буде повороту до “старої історії”. Це значить, висновок В. Вжосек, що “метафори безпосередньої антропоморфізації минулого світу будуть

тим певніше дезавуйовані, чим частіше мислення про історію буде виводитися з розуміння її культурної спадщини” [12, s. 153].

Оригінальним і науково значущим продовженням його монографії “Історія – Культура – Метафора” стала нова праця – “Про історичне мислення” [13]. Обидві вони, на думку В. Вжосека, “взаємно діалогуючі”, дають спільний погляд на концепцію, яка ініціювала стиль мислення першої з представлених наукових розвідок [12, s. 5].

Надзвичайно влучним епіграфом до книги “Про історичне мислення” можуть слугувати слова самого автора, подані на звороті обкладинки. Історик, зокрема, зазначив: “Все, що знаємо, що переживаємо і що тлумачимо як минуле, яке знаходиться в історіографії, береться з досвіду мислення про нього, а не з нього самого”. При цьому він підкреслив, що головною темою його пошуків є “віднайдення причин мисленневих, що стоять за дослідницькими (пізнавальними) актами, які здійснює історик. Якщо говорити просто, йдеться про відповідь на питання, як історик мислить, оскільки так, а не інакше, уявляє собі досліджуваний світ, поглиблює його й подає висновки своїх міркувань в окреслений спосіб” [13, s. 7].

Монографічна праця В. Вжосека “Про історичне мислення” має завершену структурно-логічну схему, яка дозволяє наскрізно прослідкувати головну авторську думку. Вона підпорядкована реалізації основної дослідницької мети – розпізнати, “які мисленневі засади стоять за історією, як дослідницькою практикою, та історіографією, як гарантованим способом презентації й подачі її результатів” [13, s. 7]. Звідси, вповні резонно, книга “Про історичне мислення” крім вступної та висновкової частини й списку використаної літератури включає три змістовних розділи. Перший присвячений культурному підходу як моделі історичного мислення й дослідження. У другому В. Вжосек зосередився на аналізі трьох аспектів історичного мислення – культурного, метафоричного та оказіонального (випадкового, спорадичного, нерегулярного) [13, s. 60]. Нарешті, найбільший за обсягом і доволі розлогий структурно третій розділ розкриває різні сторони й образи історичного мислення.

У контексті дослідження процесу історичного мислення відомий польський історик порушив кілька важливих теоретико-методологічних проблем. Пошук шляхів їх розв’язання – це, насамперед, і є те новаторське, що характеризує й вирізняє з-поміж інших монографію В. Вжосека.

Перша проблема – роль культурного чинника або ж культурного приписування (як визначає його польський науковець) в історичному мисленні та дослідженні. Ще в попередній монографії “Історія – Культура – Метафора” В. Вжосек визначив межі культурного приписування, яке відбувається у процесі історичного дослідження: “По-перше, це внутрішня логіка культури. В нашому випадку мається на увазі вірогідно і щонайменше класичне логічне мислення як фундамент мови. По-друге, певно, йдеться про темпоральність і просторовість, які містяться у просторі сенсів, що приписуються досліджуваній дійсності. Нарешті, це (що особливо важливо для нас) таємно пов’язані з ними історіографічні метафори, базові ідеї, категорії, символічні парадигми або (якщо це більше до вподоби) стереотипи історичного мислення” [12, s. 32]. Отже, на думку автора книги, культурна складова виступає як модель історичного мислення та дослідження. У цьому контексті звертаємо також увагу на те, що “мова досліджуваної культури визначає пізнавальні рамки дослідження та межі культурного приписування і встановлює певну відносність пізнання” [13, s. 24].

Друга – історичне мислення має три визначальні складові – культурну, метафоричну і оказіональну. В. Вжосек знову розвиває положення з першої книги про те, що ідея розвитку разом із ідеєю генези становлять підвалини історичного мислення. І далі: “Починаючи від найдавніших письмових пам’яток (включно з найбільш шанованою біблійною традицією і Гомером) вони обов’язково присутні у величезному просторі культури як здебільшого неусвідомлювані “аксіоми” мислення. Я називаю їх історіографічними метафорами” [12, s. 30]. На цій основі дослідник висловив і обґрунтував тезу, “що не існує просто

аксіологічний історичний дискурс” [13, s. 29]. Насправді він є “витвором історичного мислення, який використовують деякі історики” [13, s. 29].

Третя – контекст стилів історичного мислення загалом, релігійних явищ зокрема. В узагальнюючому вимірі “ми таким чином стилізуємо мислення і наратив, аби створити лінію міркування, яка б вела від найдавнішої збірної думки або афористичного проблеску інтелекту через прояви безперервного поступу аж до її сьогодишньої досконалості або хоча б зрілості” [12, s. 67]. У плані аналізу змістовно-стильової складової мислення про релігійні явища, на думку Автора, важливо розуміти, що наукова історична візія релігії перебуває в постійному діалозі з поза науковими [13, s. 65]. Водночас, “великим досягненням історичного пізнання є спрямування уваги істориків на мислення людей у минулому” і, насамперед, “системи думки, сукупність переконань і цінностей, ментальні структури, колективну свідомість і т.п. надіндивідуальні риси мінливої мисленневої дійсності або культури в прийнятному мною розумінні цього поняття” [13, s. 67]. Тобто, автор монографії має на увазі саме релігійне мислення як таке, що не лише потужно ув’язане в культурний контекст, а й безсумнівно впливає на розуміння перебігу, результатів і підсумків історичних подій.

Четверта – розуміння різниці між поняттями “бачити” й “знати”. В. Вжосек, і це важливо, виокремлює “роль очевидця в історичних дослідженнях” [13, s. 88] та розглядає значення й вірогідність інформації “безпосереднього свідка” [13, s. 94]. При цьому він пов’язує історіографію з колективною пам’яттю, оскільки обидві ґрунтуються на “слідах минулого” [13, s. 88]. І саме “ці сліди, які за потреби називаються історичними джерелами, підтримують тяглість пам’яті й історіографії” [13, s. 88]. Свідчення минулого є початком відліку для формулювання наративних образів минулого, а також базисом для тягlosti колективної пам’яті. Звідси, і на цьому наголошує польський професор, як у випадку історіографії, так і пам’яті, особливу роль відіграють свідки – безпосередні й опосередковані – подій. Суголосно Л. Флеку автор монографії підкреслює ключову роль свідка для класичної історіографії: “... Незалежно від того, чи джерельною основою історії є опосередкований чи безпосередній свідок, повідомлення усне чи письмове, саме присутність учасника подій становить для класичної історії особливу вагу при підтвердженні достовірності подій, описаних істориком” [13, s. 89].

П’ята – співвідношення класичної і некласичної (неконвенційної – ми вживаємо тут термін польської дослідниці Еви Доманської – Domańska E. *Historie niekonwencjonalne. Refleksja o przeszłości w nowej humanistyce* / Ewa Domańska. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2006 – авт.) історії науки. Як дослідник глибинних взаємозв’язків і протистоянь між ними, В. Вжосек, насамперед, зосереджується на тій обставині, що “класична, традиційна історія науки прагне концентрувати свою увагу на тому, що становить специфіку наукового пізнання... вказує на особливість науки, її внутрішніх цілей і засад пізнавального поступу” [13, s. 99]. Відтак, ставлення до правди розмежовує класичний і некласичний підходи. “Якщо історія науки ґрунтується на її класичному розумінні, яке сприймає правду як цінність понадісторичну, то... за дійсність, що її пізнає ця наука, визнає ту, яка описана на основі сучасних наукових концепцій і теорій” [13, s. 100], – слушно зауважує історик. Тим самим, його монографія “Про історичне мислення” є водночас логічним і вмотивованим продовженням складного і вагомego в концептуально-методологічному плані процесу наукового конструювання сучасного дискурсу історії науки.

Шоста – проблема джерела в сучасній історії й можливості дослідження новітньої історії, яка ставиться під сумнів окремими науковцями. Разом з тим вона є базовою для всього процесу історичного дослідження, доведення гіпотез і висновків історичного мислення, врешті – верифікації історичного знання. Безсумнівно, основою праці історика є всебічний аналіз джерел і джерело завжди залишатиметься його найбільшою цінністю. Однак треба пам’ятати, на що звертав увагу й Є. Топольськи, учнем якого є В. Вжосек, що одного лише джерела недостатньо [9, s. 34 i dalej]. Необхідно розуміти, що джерельна інформація має тим більшу здатність “говорити” або “свідчити”, чим більш різномірні

питання ставитиме дослідник до історичних джерел. А це, у свою чергу, вимагає всебічного позаджерельного аналізу й роботи історичного мислення.

Історіографію сучасної історії В. Вжосек вважає “подієвою та політичною” [13, s. 124]. Він дотримується думки, що “перед новітньою історіографією не стоїть жодне складніше завдання, ніж перед історією віддалених часів” [13, s. 122]. Авторські рефлексії вибудовуються навколо поширеної позиції щодо неможливості здійснення аксіологічно нейтрального, об’єктивного, тобто правдивого, дослідження близького минулого: “...Нетенденційна новітня історія є неможливою. Близьким минулим мають займатися дослідники сучасності: соціологи, економісти, культурні антропологи, а поза наукою – публіцисти, політики, митці, ідеологи” [13, s. 116]. Натомість польський вчений пропонує вповні логічний висновок щодо практичної відсутності різниці між пізнанням, а отже й історичними джерелами минулого і сучасного. “Наскільки найближче минуле затуляє доступ до себе міцніше, ніж віддалене минуле, справа дискусійна. З перспективи пізнавальної, тобто з перспективи історіографії, не бачу принципової різниці” [13, s. 122], – читаємо в монографії. “Історіографія бере собі у свідки джерельне свідчення, використовуючи його як алібі” [13, s. 122], – слушно зазначає В. Вжосек.

Насамкінець, звертаємо увагу на ще одну надзвичайно принципову авторську позицію. Вона стосується того, що в жодному випадку історичне мислення, увесь хід історичного пізнання і, відповідно, історіографічний процес не дають можливості встановити повну або абсолютну історичну правду. Звідси, очевидно, не може бути і жодної монополії на таку правду чи то з боку представників класичної (традиційної, позитивістської) історіографії, чи то по стороні прихильників неklasичних (нетрадиційних, неконвенційних) підходів до вивчення історичного минулого. На наш погляд, В. Вжосек вповні резонно пише: “Від жодної історіографії не слід очікувати остаточної, універсальної або абсолютної правди. Не можна очікувати, що історіографія зреститує світ таким, яким він був, або хоч би покаже події такими, якими вони були... Таким чином, образ того світу, який дає нам історіографія, то тільки мисленневий його образ і його мовний запис” [13, s. 123]. Отже, історичне мислення лише відображає певний допустимо можливий світ минулого, який можна і треба досліджувати та конструювати, спираючись на відповідні історичні джерела, сучасний стан культурного розвитку, рівень досягнень історичної науки й інформаційно-технічні можливості операціоналізації історичних фактів.

Загалом монографії професора В. Вжосека [1] як синтез дослідження історичного минулого, культурного приписування, метафоризування, історичного мислення порушують низку актуальних проблем теоретико-методологічного плану. Пошук і варіанти відповідей Автора, на наш погляд, привернуть увагу істориків (як класичного/традиційного, так і неklasичного/неконвенційного підходів) до вивчення нових аспектів історичного пізнання. З точки зору перспективи, цікавою видається підготовка дослідження компаративного характеру передусім польських науковців, а в подальшому – українських і польських істориків.

Список використаних джерел

1. *Вжосек В.* Історія – Культура – Метафора. Постановня неklasичної історіографії; Про історичне мислення: Монографія / Войцех Вжосек; пер. з польськ. В.Сагана, В.Склокіна, В.Серякова; наук.ред. А.Киридон, С.Троян, В.Склокін. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 296 с. – (Серія “Ідеї та Історії”; Вип. 7). 2. *Від Редакції //* Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. – К., 2006. – Вип. 2. – Ч. 1. 3. *Зашкільняк Л.* Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти // Україна модерна / За ред. Я.Грицака, Л.Зашкільняка, Е.Гийдела / Л.Зашкільняк. – К.–Львів, 2005. – Ч. 9. 4. *Поморський Ян.* Як займатися методологією історії? Довкола концепцій Єжі Топольського / Ян Поморський // Ейдос. – 2006. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 87–97. 5. *Рибер А.* Сучасні підходи до вивчення всесвітньої історії / А.Рибер // Україна модерна. – К.–Львів, 2005. – Ч. 9. – С. 15–33. 6. *Яковенко Н.* Вступ до історії / Н.Яковенко. – К., 2007. 7. *Topolski Jerzy.* Jak się pisze i rozumie historię. Tajemnice narracji historycznej / Jerzy Topolski. – Warszawa, 1996. 8. *Topolski Jerzy.* Wolność i przymus w tworzeniu historii / Jerzy Topolski. – Poznań, 2004. 9. *Topolski Jerzy.* Wprowadzenie do historii / Jerzy Topolski. – Poznań, 2005. 10. *Wrzosek W.* Czy historia ma przyszłość / W. Wrzosek // Gra i konieczność. Zbiór rozpraw z historii historiografii i filozofii historii. – Bydgoszcz: Epigram, 2005. – S. 11–16. 11. *Wrzosek W.* Historia – Kultura – Metafora. Powstanie niklasycznej historiografii / Wojciech Wrzosek. – Wrocław: Wydawnictwo Leopoldinum, 1995. – 155 s. 12. *Wrzosek W.* Historia – Kultura – Metafora. Powstanie niklasycznej historiografii / Wojciech Wrzosek. Wydanie drugie poprawione i uzupełnione. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. – 173 s. 13. *Wrzosek W.* O

myśleniu historycznym / W. Wrzosek. – Bydgoszcz: Epigram, 2009. – 143 s. 14. *Wrzosek W.* O trzech rodzajach stroniczości w historii / W. Wrzosek // Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia Polski i jej sąsiadów. – Łódź, 2008. – S. 77–90.

Алла Киридон, Сергей Троян

НОВЕЙШАЯ ПОЛЬСКАЯ ВИЗИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ПРОШЛОГО

Научное исследование посвящено анализу теоретико-методологического подхода современного польского историка Войцеха Вжосека к изучению процесса познания прошлого на основе проникновения в его культурную составляющую, очерченную автором как культурное приписывание.

Ключевые слова: историография, прошлое, культура, культурное приписывание.

Alla Kyrydon, Sergiy Troyan

CONTEMPORARY POLISH VISION RESEARCH THE HISTORICAL PAST

Scientific research devoted to the analysis of theoretical and methodological approaches of contemporary Polish historian Wojciech Vzhoseka to study learning of the past based on the penetration of its cultural element articulated by the authors as cultural attribution.

Key words: historiography, history, culture, cultural attribution.